

De Maatschappij van Welstand

Een bijdrage van Jef van Veldhoven

Oprichting en doelstelling

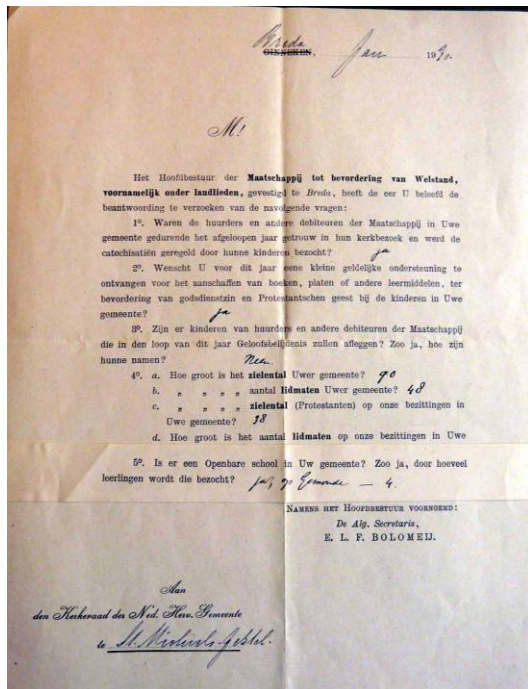
In 1795 kwam er een einde aan de Republiek der Verenigde Nederlanden en met de Staatsregeling van 1798 (onze eerste grondwet) kwam de gelijkstelling van alle godsdiensten. Tot 1795 waren alleen leden van de Nederduits Gereformeerde Kerk benoembaar geweest in publieke functies. In het katholiek gebleven Noord Brabant kwamen na 1798 die functies nu weer in handen van de katholieken. Hierdoor verloor een groot aantal protestanten hun baan. Zij trokken weg naar elders. De toch al kleine protestante gemeenten werden hierdoor in hun bestaan bedreigd, want als ze geen 50 leden hadden, werd er geen predikant meer benoemd in die gemeente.

Van dominee Jacob van Heusden uit Hilvarenbeek kwam toen het idee tot oprichting van een maatschappij ter ondersteuning van protestanten op het Brabantse platteland. Met steun van talrijke protestanten van boven de grote rivieren werd op 18 juli 1822 in Breda de *Protestantse Maatschappij ter bevordering van Welstand door ondersteuning en voorlichting* opgericht. Het doel van deze maatschappij was om protestanten aan een behoorlijk bestaan in de landbouw te helpen.

Hiertoe werden landerijen aangekocht die aan protestanten beschikbaar werden gesteld onder voorwaarden, zoals een terugbetalingsregeling en dat zij de plaatselijke gemeenten zouden ondersteunen. Ook moesten de ondersteunden wettig nageslacht hebben of in de toekomst krijgen (belangrijk voor de minimum ondergrens van 50 leden in de gemeente).

Het oud archief van de Maatschappij van Welstand ligt ter inzage bij het BHIC in Den Bosch, het toegangsnummer van dit archief is 212. De inleiding bij de inventaris geeft een goed historisch overzicht van de Maatschappij (zie www.bhic.nl). De voornaamste bron is het boek van Willem de Vries, *150 jaar Welstand : De Maatschappij tot bevordering van welstand, voornamelijk onder landlieden 1822-1972* (Proefschrift Tilburg 1972).

Ondersteuning in Sint-Michielsgestel

Ook voor de Hervormde gemeente in Sint-Michielsgestel was ondersteuning zoals hierboven omschreven een noodzaak om te overleven als gemeente met een predikant. In de vergadering van het gemeentebestuur van 19 december 1799 wordt nog gesproken over 94 protestantse zielen tegenover 1.559 katholieken in Sint-Michielsgestel (Resolutieboek, BHIC 5039, inv.nr. 6, fol. 38). In de vergadering van 2 maart 1805 wordt een nominatieve lijst gepresenteerd van het getal van gereformeerde ingezetenen in Sint-Michielsgestel, opgesteld door de schout-civil, en deze telt dan nog slechts 55 zielen (Resolutieboek, BHIC 5039, inv.nr. 6, fol. 158). Willem de Vries vermeldt in zijn boek in 1815 en 1870 respectievelijk 58 en 50 protestanten.

In het archief van de Nederduits Hervormde Gemeente Sint-Michielsgestel en Schijndel (BHIC toegangsnummer 258) komt regelmatig een vragenlijst terug van de Maatschappij van Welstand met o.a. de volgende vragen:

	1924	1939	1942	1944	1946	1957
Hoe groot is het zielental?	98	87	90	97	118	103
Hoe groot is het aantal lidmaten?	55	52	51	50	57	54
Hoe groot is het zielental op onze bezittingen?	42	34	31	33	33	23
Hoe groot is het aantal lidmaten op onze bezittingen?	25	29	25	27	26	13

Ondersteuning no. 54

Willem de Vries schrijft hierover in 1972: "De interessantste en zeker wel de wonderlijkste ondersteuning was echter een hulpverlening die reeds in 1837 tot stand was gekomen aan de *Maatschappij ter bevordering van de aankweeking van den witte moerbezieboom en de invoering van de zijdeteelt in de Provincie Noord-Brabant* van Corneille Hippolythe Berail. De Maatschappij van Welstand schreef in voor 5 aandelen van f 100." (zie hierover ook : J.C.M. Mikkers, *Zijdeteelt in Sint-Michielsgestel 1829-1855* (Veghel,1982)

Ondersteuning no. 145 Venkant C74

In 1852 werd op het Moerschot aan de Venkant een bouwmanswoning, stal, schuur, tuin en bijgelegen weiland aangekocht. Waarde bij aankoop f 3093 (kad.nr. C657, 658 en 774) . Er waren ook nog aankopen op de Plak en de Logt. Het huis (kad. nr. C658, huisnummer C74, in 1880 herbouwd, zie digilegger bij BHIC) met een deel van de grond werd verhuurd aan J. Lechtleitner, de overige grond werd verhuurd aan N. van Beek. In 1885 werd huis en alle grond verkocht aan J. van Beek voor f 1700 en eindigde deze ondersteuning.

Ondersteuning no. 160 Theerestraat 101

In 1855 werd van Andries Vermeulen gekocht een bouwmanswoning met stal en schuur onder een dak, erf, schuur, bakhuis en hof, bouwland met houtwas alles gelegen in de Theedestraat aan den Grindweg (kad.nrs. E295, 296 en 297) en een perceel hooiland in de Thederbeemden (kad. nr. E18). Een perceel bouwland genaamd de Donk gelegen in de Thee (kad.nr. F422). Een perceel bouwland genaamd de Lange Kant gelegen in de Theesche akkers (kad.nr. E680). Een weiland genaamd de Huisplaats (E338). Een perceel bouw- en eiland voorheen heide (E719). Twee percelen heide in de Thederheide (E605 en E608). Groot totaal 11,8 ha. Waarde bij aankoop in 1855 f 8997,30. De hoeve werd verhuurd aan Adriaan van Beek uit 's Gravenmoer voor f 160 's jaars en de lasten waren voor de maatschappij.

In 1892 behoorden de volgende percelen tot deze ondersteuning : E18 Theerebeemden (hooiland), F422 de Thee (bouwland), E683 Theese akkers (bouwland), E45 Kivietsakkers (bouwland), E608 Theereheide (heide), D6 Beemden (hooiland), E858 Theerebeemden (bouwland), E866 en 869 Theese akkers (water), E605 Theereheide (heide, bouw- en weiland), E1006 Theese akkers (hakhout en water), E1242 Theese akkers (huis, schuur en tuin), E1243 Theese akkers (bouw- en weiland), E1175 Theese akkers (weiland)

In 1887 vond gehele herbouw huis en stal plaats, uitgave f 3692,88. Na het overlijden van Adriaan van Beek op 18 Okt. 1908 werd de boerderij in 1909 verhuurd voor f 252,50 's jaars aan J.C. Livius uit Asten afkomstig. De heide percelen E605 en E608 werden achtereenvolgens verhuurd aan:

- 1934 voor 3 jaar aan P.M. van Reedt Doelland
- 1937 voor 2 jaar aan M.E. van der Wijke Vught
- 1939 tot 1952 aan Vrije Chr. Jeugdcentrale (in 1949 zijn deze percelen verkocht)

In 1951 kwamen Cornelis Gaakeer en Dingena Huisman op de hoeve wonen.

Ondersteuning no. 171 De Wielse hoeve

In 1860 werd op een publieke verkoping eene landhoeve, genaamd De Wielse Hoeve, bestaande in: landbouwerswoning met Heerenkamer en verder getimmerden , tuin, bouw-, wei- en hooiland met schaarhout en boomgewas, staande en gelegen te Sint-Michielsgestel, Boxtel en Schijndel, te samen groot vijftien bunders, vijftien roeden en zestig ellen, tesamen voor f 10500. Tevens werd in 1860 een perceel hooiland genaamd De Leg aangekocht ter plaatse de Wiel (D552) groot 26 roeden en 10 ellen voor f 250. In huur bij Aert van Kampen voor f 350 's jaars de lasten voor de Maatschappij. In 1890 afbraak uitgaaf f 2233,78

In 1892 behoorden de volgende percelen tot deze ondersteuning : D69, 70, 72 Genenberg (weiland en bouwland), D71 en D76 Genenberg (weiland), D41, 49,55, 59,73,74 en 75 Genenberg (bouwland), D82, 83 het Look (bouwland), D100 Sleetbeeken (weiland), D99, 101 Sleetbeeken (bouwland), D470, 473, 474 Gemonde (bouwland), D469 Gemonde (weiland), D546, 547 De Wiel (bouwland), D81 het Look (weiland) , D783 de Beemden (hooiland), D552 de Wiel (hooiland), D1081 Genenberg (huis, schuur en tuin)

Op 2 okt. 1916 zijn de kinderen Van Kampen vertrokken en is de hoeve verhuurd aan D. Buys voor *f* 450's jaars. In 1925 is er een groepstal gebouwd voor *f* 800, de pachter heeft 40% betaald. In 1938 is Jacobus Buys (de zoon van D. Buys) de pachter voor *f* 400.

Ondersteuning no. 181 Prang D288

In 1864 aangekocht een boerderij met stal, schuur, tuin, bouw-, wei- en hooiland 9,9 ha. Waarde bij aankoop *f* 12480,14. In huur bij A. van Heijst voor *f* 260. In 1882 geheel nieuw huis gebouwd, huur met *f* 10 verhoogd. In 1874 zijn een aantal percelen van nr. 174 toegevoegd. Verhuurd aan M. van Heijst voor *f* 345.

In 1892 behoorden de volgende percelen tot deze ondersteuning : Kaatse Hoeve D324 t/m 331 (weiland en bouwland), Prang D285, 286, 287 (weiland), het Look D77 (weiland), Gemonde D465, 466 (bouwland), de Hoeve D322 (hooiland) en Prang D288 huis, schuur en erf. 5 juli 1915 verhuurd aan Joh. Rittman (schoonzoon van v. Heijst) voor *f* 500. In 1916 verhoogd met *f* 45 voor gierput.

Ondersteuning no. 304 Theesche Akkers E974

In 1911 aangekocht een bouwhoeve op de Theesche Akkers , bestaande uit huis, schuur, erf, tuin E nrs 15, 102, 213, 214,215, 234, 740, 911, 973, 993, 974 (huis en erf), 1072, 1084, 1074, 1075, 25, 1132, 556, 20 en 969 , tezamen groot 12 Ha voor *f* 6592. In 1912 verhuurd aan A. van den Broek uit Hedel

Overzicht van de archiefdocumenten

In de bijlage zijn de archiefdocumenten van de Maatschappij van Welstand met betrekking tot Sint-Michielsgestel in het kort weergegeven.

De Protestanten van St. Michielsgestel 1770-1900

In 1988 heeft B. Essink een doctoraalscriptie geschreven over *De protestanten van St. Michielsgestel 1770-1900: hun positie binnen een overwegend rooms-katholiek dorp*. Daarin komt ook uitgebreid de Maatschappij tot bevordering van welstand in Sint-Michielsgestel aan de orde.

Bijlage

Overzicht van archiefdocumenten Maatschappij van Welstand, Sint-Michielsgestel

Nr	Onderst.	Jaar	Omschrijving	Bedrag
1	145	1852	Bewijs van eigendom van bouwmanswoning stal, schuur, tuin en bijgelegen weiland aan de Venkant, Sectie C657,658,774	Koopsom f 680
2	145	1853	Koopconditie van een huis, stal, schuur met aangelegen bouwland aan de Plak , C710, 712.	Koopsom f 650
3	145	1872	Bewijs van eigendom van bouwland op de Logt	Koopsom f 560
4	160	1734	De Hoeve tot Thede aan den Heykant coopsconditie	
5	160	1743	Charter : Eene hoeve met eenige parcellen land	
6	160	1842	Publieke Verkoop van eene bouwmanswoning met erf en stal , bouwlanden en houtwas staande en gelegen in de Theedschestraat E265, 296, 297	Koopsom f 595
7	160	1844	Transport door A. Wouters timmerman aan A. Vermeulen landbouwer van eene bouwmanswoning erf en hof bouwland en houtwas gelegen aan de Theedschestraat E295, 296, 297	Koopsom f 675
8	160	1845	Een perceel voorpoting in de Theedsche akkers E295 groot negen roeden en veertig ellen.	Koopsom f 9,40
9	160	1843	Ontginning van woest liggende gronden in de Theederheide	
10	160	1855	Koopcontract van eene hoeve en landerijen staande in de Theedsche straat	Koopsom f 4.400
11	160	1863	Bewijs van eigendom hooi/ of weiland ter plaatse de Beemden	Koopsom f 1.600
12	160	1869	Akte van koop uit de hand van de percelen E301, 804, 867, 868	
13	160	1874	Publieke veiling percelen E866, 869 en deels E811	
14	160	1926	Strook grond ruil met Gerardus Lammers boomsnoeier met kaart	
15	160	1939	Recht van voorpoting langs Gestelschen dijk E608	
16	171	1845	Transport voor de heer van der Ven een bouwmanshoeve, weilanden en hakhout onder Gemonde	Koopsom f 5.500
17	171	1848	Bewijs van eigendom voor N.J. van der Ven perceel hooiland den Kleinen Beemd D17	
18	171	1860	Aankoop landhoeve de Wielsche Hoeve bestaande in : landbouwerswoning met Heerenkamer en verdere getimmerten , tuin, bouw, hooi en weiland met schaarhout en boomgewas	Koopsom f 10.500
19	171	1860	Bewijs van eigendom van een perceel hooiland genaamd de Leg D552 te Gemonde	Koopsom f 250
20	171	1932	Provinciale Waterstaat va Noord-Brabant onderhoudsplicht Schapenbrugje bij Veestraat	
21	181	1848	Akte van Deeling van een perceel hooiland genaamd den Grooten Beemd gelegen in de Beemden D7	
22	181	1858	Koopcontract van een perceel voorpoting D285	
23	181	1871	Bewijs van Eigendom van hooiland op Doggelen in den Dikkenbosch D668	
24	304	1911	Bewijs van Eigendom van een bouwhoeve E974,973,1072,1074,1075,1084, 234, 1032 enz.	Koopsom f 5.900
25	304	1919	Grondruil	
26	304	1935	Grondruil	
27	304	1948	Bewijs van eigendom twee perceeltjes land op de Theese Akkers	
28	nvt	1750	Verkoopcontract huisinge de Swaen aan de Plaats en acker teullandt de Camere op de Heesackers	
29	nvt	1842	Verkoop van onroerende goederen van Jacob Meurs in 25 kopen	